

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK REGISTRERING

08.01.2026

Detaljregulering – plan 2024-01 – Helland – Kveiteoppdrett, Suldal kommune

Arild S. Vivås

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag.....	3
Registreringen.....	4
Bakgrunn.....	4
Deltagere og tidsbruk.....	5
Værforhold og annen praktisk informasjon.....	5
Metode.....	6
Overflateregistrering.....	6
Sjøbunnkartlegging.....	6
Visuell inspeksjon.....	6
Undersøkelse og resultater.....	7
Konklusjon.....	10
Referanser.....	11
Vedlegg.....	11

Figur- og tabelliste

Forside: Mathias Friderich Rick (m.fl.). 1773. <i>Norge 99-7: Carte over Norge fra Nærøen til Lindesnæs</i> (Kartverket)	
Figur 1: Figuren til venstre er varslet areal i plan. Figuren til høyre viser aktuelt område for nye sjøledninger.....	4
Figur 2: Ålegrasseng observert på 1-2 meter vandyp inne i småbåthavnen i anlegget. Foto R. Svensen.	7
Figur 3: fiskeanlegget på kulturminnedatabasen Askeladden.	8
Figur 4: sitteplassen/utkikksplassen bygget omkring 1990. Tidligere har det stått utkikkstårn her for laksefisk. Foto: Arild S. Vivås.....	9
Figur 5: bolter for landtau til kilenot? foto: Arild S. Vivås.....	9
Tabell 1: Nøkkelinformasjon.....	3

Forord

Stavanger maritime museum skal, som fag- og forvaltningsmyndighet etter kulturminneloven, ta stilling til forholdet til automatisk fredete kulturminner og vernede skipsfunn i sjø og vassdrag som berøres av omsøkt tiltak eller plan.

Etter å ha mottatt en plan gjør Stavanger maritime museum en faglig vurdering om planen kan komme i konflikt med kjente og ukjente automatisk fredete kulturminner eller skipsfunn i sjø og vassdrag. I områder der det er potensiale for konflikt, kan det bli nødvendig med en arkeologisk registrering. Med automatisk fredete kulturminner menes alle kjente og ukjente kulturminner som dateres til før 1537. Med skipsfunn menes mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord eller deler av slike ting.

Arkeologiske registreringer er hjemlet i Kulturminnelovens § 9, 1. ledd. Stavanger maritime museum har myndighet til å kreve å få gjennomføre arkeologisk registrering.

I denne rapporten er resultatene fra den arkeologiske registreringen presentert. Rapporten gir opplysninger om arbeidet som ble utført, hvilke typer kulturminner som ble funnet og utstrekningen av disse.

Kommune	Suldal	Saksnummer	24.100
Navn på sak	Detaljregulering plan 2024-01 – Helland – Kveiteoppdrett, Suldal kommune		
Tidsrom undersøkelse	17.12.2024	Rapport utført	Oktober 2025
Rapport ved	Arild S. Vivås		
Kulturminner			
Askeladden id	id 335465	Kulturminnetype	Fiskeanlegg – uten vern

Tabell 1: Nøkkelinformasjon

Sammendrag

I forbindelse med reguleringsplan og utslippsledninger ble det gjennomført en arkeologisk registrering med visuell inspeksjon i form av dykker. På forhånd ble MBES fra tiltakshaver gjennomgått. Det ble kartfestet og beskrevet et ikke-fredet fiskeanlegg (makrelltårn og sittenot).

Registreringen

I dette kapittelet belyses bakgrunnen for prosjektet i lys av faglige begrunnelser, deltagere og tidsbruk samt værforhold eller andre begivenheter som hadde innvirkning på registreringen.

Bakgrunn

Den arkeologiske registreringen ble gjennomført i forbindelse med reguleringsplanarbeid og plan for nye utstlippsledninger. Museet fikk planvarselet og fremmet da krav om arkeologisk registrering.

Museets potensialvurdering fra brevet hvor kravet om undersøkelse ble fremmet (brev datert 2.7.2024):

Stavanger maritime museum kjenner ikke til kulturminner i sjø i det av varslede området. Området er generelt vurdert til å ha et potensiale for funn av hittil ukjente vernede skipsfunn og automatisk fredete kulturminner.

Knasvika har vært en naturlig havn for folk på Helland og for lokaltrafikken på Vindafjorden gjennom tidene. På Vormestrand, sør for det omsøkte området, er det tidligere registrert forhistoriske gravminner (ID 25019, ID 34864, ID 15219, ID 34863). Gravminner er også registrert ved Djupevika, nord for det omsøkte området (ID 72226, ID 34865). Dette forteller om ferdsel i området langs sjøveien tilbake til eldre jernalder, for om lag 1500 år siden

Figur 1: Figuren til venstre er varslet areal i plan. Figuren til høyre viser aktuelt område for nye sjøledninger.

Deltagere og tidsbruk

Registreringen ble gjennomført 17.12.2024 med personale Rudolf Svensen, Hege Vatnaland, Thomas Bjørkeland og Arild Skjæveland Vivås.

Værforhold og annen praktisk informasjon

Vind og bølgeførhold var rolig, dette var en forutsetning for å kunne avvikle prosjektet da sjøveien fra Stavanger muliggjorde avvikling av dette som et dagsprosjekt.

Metode

Under er en oversikt over metodikken brukt under arkeologiske registreringer.

Overflateregistrering

Ved overflatesøk blir det gjort en systematisk gjennomgang av området for å finne fredete kulturminner som er synlige på overflaten. Eksempler på synlige kulturminner er røyser, steingarder, nausttuffer, båtstø, brygger eller fangstanlegg.

Sjøbunnkartlegging

Metode og omfang av sjøbunnkartlegging vurderes ut fra dybde, topografi og eksponering for strøm og bølger.

Multispectral multibeam echosounder (MBES) er det samme som multistråleekkolodd, det er den vanligste metoden for sjøbunnkartlegging i Norge. Resultatet er et høyoppløselig dybdekart som gir nyttig data om dybde- og grunnforhold, men som har for grov oppløsning til å fange opp annet enn større moderne vrak. For deler av kysten foreligger det multistråleekkoloddkartlegginger som er gjennomført av Statens Kartverk. For større tiltak/prosjekt bestiller ofte tiltakshavere egne MBES-kartlegginger for å ha et kartleggingsgrunnlag.

Visuell inspeksjon

En visuell inspeksjon utføres ved hjelp av en fjernstyrt undervannsfarkost (ROV) og/eller arbeidsdykk. Valg av metode avhenger av strøm- og dybdeforhold, samt tolkningen av anomalien som oppsøkes. Et arbeidsdykk krever minst 4 personer – en dykkeleder, en redningsdykker, en lineholder og en dykker. En visuell inspeksjon gjennomføres for å undersøke anomalier og påvise kulturminner innenfor et område.

Undersøkelse og resultater

Undersøkelsen ble gjennomført fra museets dykkerbåt MUST. Dykk ble utført fra denne, det ble kjørt SSS med båtens ekkoloddsvinger for å se etter anomalier på grunt vann samt vurdere dykkerrisiko som rør, tau og strukturer i vannsøylen.

Figur 2: Ålegrasseng observert på 1-2 meter vanddyb inne i småbåthavnen i anlegget. Foto R. Svensen.

Det ble også tatt bilde av et utkikkstårn på neset. Tårnet skal ifølge eier Sigve Helland være satt opp omkring 1990 i forbindelse med makrellfiske. Men det er synlig tårn og kilenøter på ortofoto fra 1959 og 1960 (norgebilder.no). På svaberget øst for tårnet ble det observert flere bolter som har vært brukt til landtau for kilenøter. Kilenotfisket startet først på midten av 1800-tallet. På gode steder har det tidligere vært sitjenøter/giljenøter og laksefisket har vært viktig i «uminnelige tider». Flere slike steder for sitjenøter er kjent innover Vindafjorden mot Ropeid og har vært i dokumentert bruk til utpå 1900-tallet (Nygaard 1978:92-94). Det er sannsynlig at det også har vært sitjenot også på Helland. Selv om anlegget slik det fremstår i dag er fra 1900-tallet, så er sannsynligvis tradisjonen og bruken flere hundre år gammel. Anlegget er lagt inn i kulturminnedatabasen Askeladden med id 335465. Alder er usikker men ut fra at synlige element er dokumentert yngre enn 1900- så er anlegget lagt inn som ikke fredet.

Figur 3: fiskeanlegget på kulturminnedatabasen Askeladden.

Figur 4: sitteplassen/utkikksplassen bygget omkring 1990. Tidligere har det stått utkikkstårn her for laksefisk. Foto: Arild S. Vivås

Figur 5: bolter for landtau til kilenot? foto: Arild S. Vivås

Konklusjon

Det ble ikke påvist noen automatisk fredete kulturminner eller skipsfunn. Et anlegg for fiskefangst ble kartfestet, dokumentert og lagt inn i kulturminnedatabasen askeladden som uten vern. Forslagsstiller oppfordres til å ivareta anlegget i planforslaget.

Referanser

- Langhelle, Svein Ivar, 1997, *Tysvær: Slik levde dei frem til 1820*, Tysvær kommune URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011081108096

Nygaard, Henrik. 1978. *Tust og Kyllestuv Frå livet i ei fjordbygd ved århundreskiftet*. Dreyer bok Stavanger.

Vedlegg